

társadalmi adottságoktól feltételezett irányban és iramban teremtsen meg a szociális reform emberi előfeltételeit, utóbbi pedig fokozatosan szüntesse meg az emberérvényesítő szociálpolitikának ma még húsba vágó gazdasági korlátjait.

MAGYARY ZOLTÁN

Társadalomjóléti köztestületek

In: Magyary Zoltán: Magyar közigazgatás.

Budapest, 1941, Királyi Magyar Egyetemi Nyomda. 240–244.

Magyary Zoltán (Tata, 1888 – Héreg, 1945) jogász, közigazgatással foglalkozó tudós. Katonatiszti családban született Tatán. A piaristáknál folytatott középiskolai tanulmányait követően államtudományi oklevelet (1910), majd jogtudományi (1912) doktorátust szerez. Kiváló adottságainak köszönhetően végigjárja a köztisztviselői ranglétrát. Pályájának első fele a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumhoz és a Klebelsberg Kuno által irányított tudománypolitikához kapcsolódik. Az 1930-as évektől egyetemi tanári és az általa alapított/vezetett közigazgatás-tudományi intézetben végzett kutató munkássága válik meghatározóvá. Ekkorra már nemzetközi hírű közigazgatási tudós. Több nyelven beszélt, saját képességeit folyamatosan fejlesztette (pénzügytan, szervezéstudomány, gyorsírás), több külföldi tanulmányúton vett részt (Németország, Olaszország, USA, Szovjet-Oroszország). Feleségével, dr. Techert Margit filozófussal a szovjet front elől menekülve 1944-ben Tatára, majd Héregre az erdészházba költöznek. 1945. március 24-én – az átvonuló szovjet csapatoktól elszenvedett atrocitások hatására – az önkéntes halált választják.

113. Társadalomjóléti köztestületek:

- a. Országos Társadalombiztosító Intézet (OTI). 1925: XXXIV., 1927: XXL, 1928: XL. tc.
- b. Magánalkalmazottak Biztosító Intézete (MABI). 1925: XXXIV., 1927: XXL, 1928: XL. tc.
- c. Országos Mezőgazdasági Biztosító Intézet (OMBI). 1900: XVI., 1902: XIV., 1912: VIII., 1913: XX., 1936: XXXVI, 1938: XII., 1939: XVI. tc.
- d. Országos Ipari és Bányászati Családpénztár. (1938: XXXVI tc.)

A társadalomjóléti támogatást az állam már a világháború előtt kezdte saját alkalmazottain felül más társadalmi rétegek számára is biztosítani. Így az 1900: XVI. t.-c. a mezőgazdasági munkások és cselédek, az 1907: XIX. tc. az ipari és kereskedelmi alkalmazottak biztosítását szervezte meg baleset és az utóbbi törvény betegség esetére is. Az állam saját alkalmazottai részére 1912-ben új, előnyösebb nyugdíjtörvényt alkotott (1912: LXV. tc.) és bevezette a családi pótlék intézményét (1912: XXXV. tc.).

A világháború után külföldi államok példájára a társadalomnak további rétegeire terjesztették ki a biztosítás újabb ágazatait. Így az 1928: XL. tc. a betegség és a baleset elleni biztosítást kiterjesztette az öregség, rokkantság, özvegyesség és árvaság elleni biztosításra is, a biztosítottak körét pedig az 1927: XXI. tc. az ipari és kereskedelmi alkalmazottakról azokra, akik a törvényben felsorolt belföldi vállalatok, magán- és közüzemek, (állami, törvényhatósági és községi) hivatalok, köztestületek, egyesületek és társulatok, alapok, alapítványok és foglalkozások körében, mint munkavállalók munkabér fejében szolgálatot teljesítenek. Ezért az Országos Államiasbiztosító Intézet nevét Társadalombiztosító Intézetre kellett megváltoztatni (1928: XL. tc. 101. §). Nem terjed azonban ki ennek az intézetnek a hatásköre a mezőgazdaságra és az erdei termelésre, az állattenyésztésre, a halászatra, a kert- és szőlőművelésre, a selymesztésre és a méhésztésre. Ez utóbbiak biztosítását viszont az Országos Mezőgazdasági Biztosító Intézet látja el, amely az 1900. évi XVI. tc. által létesített és az 1913: XX. tc. által átszervezett Országos Gazdasági Munkáspénztárból alakult akkor, amikor annak feladatkörét a gazdatisztekre is kiterjesztették (1936: XXXVI tc.). Az OMBI feladatköre a gazdasági munkavállalóknak (munkás, segédmunkás, napszámos, cseléd, l. 1938: XII. tc. 2. §), valamint a gazdatiszteknek öregség, rokkantság és özvegyesség esetére való biztosítására terjed ki. Betegség esetén a cselédek elhelyezéséről a gazda tartozik gondoskodni. (V. ö. alább, c. alatt.)

Legújabbban az iparban (kereskedelemben), valamint a bányászatban és a kohászatban foglalkoztatott munkások (munkás, napszámos, szolga, altiszt, továbbá a kereskedősegéd kivételével iparossegéd és más hasonló alkalmazott) gyermekei után gyermeknevelési pótlék rendszeresítése tágította a szociális támogatás körét olyan irányban, amely eddig csak a közszolgálatban volt kiépítve. Ennek fizetésére a szakmai családpénztárak és az Országos Ipari és Bányászati Családpénztár vannak hivatva (1938: XXXVI. tc.). (V. ö. alább, d. alatt.)

Mindezeknek a szolgáltatásoknak igazgatása nem bürokratikus szervekre, hanem az érdekeltek részvételével alakult köztestületekre van bízva.

- a. Az Országos Társadalombiztosító Intézet tagjai egyrészt a biztosításra kötelezettek, másrészt mindazok a munkaadók, akik ezeket foglalkoztatják. Az OTI, mint tagjaiból alakult testület, jogi személy. Jogokat szerezhetsz és kötelezettségeket vállalhat és a törvény és az alapszabályok értelmében hatáskörébe utalt ügyeket önkormányzati alapon intézi. Az önkormányzatban a biztosításra kötelezettek és a munkaadók egyenlő számú képviselő útján vesznek részt (1927: XXI. tc. 97. §).

Az OTI részint központja, részint helyi szervei útján látja el feladatait. Helyi szervei az intézet kerületi és vállalati pénztárai, továbbá a Debreceni Kereskedelmi Betegsegélyező Pénztár. A kerületi székhelyeken kívül kirendeltségek létesíthetők.

Az OTI alá tartozó vállalati pénztárt alakíthat az a munkaadó, aki vállalatában vagy üzemében legalább ezer biztosításra kötelezettet foglalkoztat, ha ezeknek legalább kétharmad része hozzájárul a vállalati pénztár alakításához.

A betegségi biztosítást különállóan teljesítik a következő intézetek:

1. a Magánalkalmazottak Biztosító Intézete (MABI);
2. a m. kir. Posta Betegségi Biztosító Intézete;
3. a m. kir. Államvasutak Betegségi Biztosító Intézete;
4. a közforgalmi magánvasutak betegségi biztosító intézetei;
5. a m. kir. Postatakarékpénztár Betegségi Biztosító Intézete;
6. a m. kir. Dohányjövedék Betegségi Biztosító Intézete;
7. a bányatárspénztárak, ideértve a diósgyőri m. kir. állami vas- és acélgyár, valamint a komlói m. kir. kincstári kőszénbánya társpénztárát is;
8. a Magyar Hajózási Betegségi Biztosító Intézet;
9. a Rabmunkások Biztosító Alapja.

Akiknek biztosítását ezek az intézetek teljesítik, azok az OTI-nak nem tagjai.

Az OTI önkormányzatát részint központi, részint helyi önkormányzati szervei útján gyakorolja.

Az önkormányzat központi szervei: a közgyűlés, az igazgatóság, az elnökség, a kártalanító bizottságok és az alapokat ellenőrző bizottság.

Az önkormányzat helyi szervei: a kerületi pénztári választmányok, a vállalati pénztári választmányok és a Debreceni Kereskedelmi Betegségélyező Pénztár választmánya.

A közgyűlés tagjait és póttagjait az OTI-nak a választói jog gyakorlására jogosult, biztosításra kötelezett és munkaadó tagjai mindkét érdekeltségből egyenlő számban választják meg. A választást mindkét érdekeltségen belül, külön-külön választócsoportok saját kebelükben gyakorolják, mégpedig a munkaadó-érdekeltségen belül a gyári, kézműipari, a kereskedelmi és a háztartási munkaadók, a biztosításra kötelezettek érdekeltségén belül pedig a munkások, a tisztviselők és a háztartási alkalmazottak csoportjában. A szavazás titkos.

Az OTI önkormányzata széleskörű: kiterjed az alapszabályok és a költségvetés megállapítására, az igazgatóság és bizottságok megválasztására, a szolgáltatásokkal kapcsolatos kérdések szabályozására, amennyiben azokról a törvény nem rendelkezik, a tartalékalapok gyűjtésére és felhasználására.

A köztisztviselői jelleget bizonyító vonások a következők:

1. Az intézet elnökét és alelnökeit a minisztérium előterjesztésére az államfő nevezi ki; bármikor felmenthetők. Tisztségük nem fizetési, de az állami költségvetés terhére tiszteletdíjban részesülnek. Az elnök az önkormányzat minden központi szervének elnöke és a központi szervek érvényes határozatát csak az elnöknek vagy helyettesének elnöklelte alatt hozhatnak.
2. Az OTI kinevezett, illetőleg felvett alkalmazottai intézeti alkalmazottak, de közhivatalnokok. Képesítésükre, jogaikra, kedvezményeikre és kötelezettségeikre, fizetési osztályaikra és szolgálati viszonyukra, valamint az alkalmazottaknak és övezgyeiknek és árváiknak ellátására, ideértve a Közigazgatási Bíróság hatáskörét is, az állami tisztviselőkre és egyéb állami alkalmazottakra vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni. Az OTI alkalmazottait az államfő, illetve a belügyminiszter nevezi ki éppugy, mint az állami

alkalmazottakat. Az OTI alkalmazottainak illetményei és az alkalmazottaknak, valamint özvegyeiknek és árváiknak nyugellátási díjai az intézetet terhelik. Központi vagy kerületi szolgálati beosztásuk iránt a belügyminiszter intézkedik. Az alkalmazottak az önkormányzati szervek határozatait a törvényes korlátok közt fogadosítani kötelesek.

Az OTI a biztosítottak orvosi ellátását az erre szerződéssel vállalkozó orvosok útján teljesíti (1927: XXI. tc. 92–117. §).

Az alkalmazottak tekintetében az OTI helyzete tehát fordított, mint a vármegyéké. A vármegyék maguk választják alkalmazottaikat, de azok fizetésüket az állami költségvetés terhére élvezik. Az OTI alkalmazottait, az orvosok kivételével, az állam nevezi ki, de illetményeik az intézetet terhelik. Mégis mindkét esetben joggal beszélünk önkormányzatról, mert annak nem az a lényeges követelménye, hogy az autonóm testület alkalmazottait maga válassza és maga fizesse, hanem az, hogy legyenek alkalmazottak, akikkel az önkormányzat rendelkezhetik és akik a határozatait végrehajtják. Ez pedig mindkét esetben biztosítva van, többek közt azáltal is, hogy az önkormányzat az alkalmazottak ellen fegyelmi eljárást rendelhet el és abban alsó fokon saját szerveivel bíraskodik.

3. Az OTI-nak a törvény alapján járó szolgáltatások közadók módjára behajthatók. A törvények megsértése számos esetben kihágásnak minősül.

b. A Magánalkalmazottak Biztosító Intézete (MABI, 1. 1927: XXI. tc. 180–182. §, 1928: XL. tc. 101. §) önkormányzatára, elnöksége és alkalmazottai jogállására és a felette gyakorolt miniszteri felügyeletre az OTI-ra vonatkozókhöz hasonló rendelkezések érvényesek. A MABI biztosításra kötelezett tagjai azok, akik Budapest, Budafok, Kispest, Pestszenterzsébet, Rákospalota és Újpest területén levő vállalatokban, üzemekben, hivatalokban és foglalkozásokban, mint munkavállalók dolgoznak.

c. Az Országos Mezőgazdasági Biztosító Intézet (OMBI).

Az OMBI önálló jogi személy, amelynek önkormányzata van. Központi igazgatósága 12 tagból áll. Az Országos Mezőgazdasági Kamara a tíz kataszteri holdat meghaladó birtokkal rendelkező birtokosok érdekeltségi csoportjaiból együttevve két tagot, a munkavállalói érdekeltségi (első) csoportból négy tagot, az Országos Magyar Gazdasági Egyesület és a Magyar Földbérlek Országos Szövetsége tagjaik sorából egy-egy tagot, végül a Magyar Gazdatisztek és Erdőtisztek Országos Egyesülete tagjai sorából négy tagot küld az igazgatóságba (1936: XXXVI. tc. 22. §). A kiküldetés három évre szól. A központi igazgatóság elnökét a földművelésügyi miniszter szintén három évre nevezi ki. Az intézet ügyvitele élén a vezérigazgató áll, akit szintén a földművelésügyi miniszter nevez ki.

Az intézet az összes állami, törvényhatósági és községi adók alól mentes. Bélyeg- és illetékmentességet is élvez.

Az intézet bevételei: a. a biztosított munkavállalók járulékai; b. a munkaadók járulékai (1900: XVI. tc. 8. §), illetve a földadó alá eső ingatlanok tulajdonosainak (haszonélvezőinek, javadalmasainak) hozzájárulása (1938: XII. tc. 18. §, 1939:

XVI. tc. 6. §); c. az állam hozzájárulása; d. a törvényhatóságok hozzájárulása; e. adományok és büntetéspénzek. Az a. és b. alatti járulékok közadók módjára hajthatók be.

Az intézet ügykezelése a földművelésügyi miniszter felügyelete és ellenőrzése alatt áll.

Az intézethez a földművelésügyi miniszter kormánybiztost nevez ki, aki az üléseken részt vesz és a határozatok ellen óvást emelhet. Az intézet ügyrendjét a földművelésügyi miniszter állapítja meg.

Ad a.-c. Minden olyan per, amely a fenti társadalombiztosító intézetek valamelyike és a munkaadó vagy a biztosított közt, akár a munkaadó és a munkavállaló közt, vagy két munkavállaló közt keletkezik, a társadalombiztosítási bírászkodás útjára tartozik. A társadalombiztosítási ügyekben első fokon a kir. járásbíróságok, második és végső fokon a budapesti kir. ítélőtábla járnak el (1932: IV. tc).

d. Az Országos Ipari és Bányászati Családpénztár (1938. évi XXXVI. tc.).

Az iparban, kereskedelemben, valamint a bányászatban és kohászatban foglalkoztatott munkások gyermekei után fizetendő gyermeknevelési pótlék minden gyermek után havi öt pengő. Ennek fedezésére a munkaadók kötelesek alkalmazottaik számával arányos járulékot fizetni. A gyermeknevelési pótlékra való igényjogosultság megállapításával, valamint a gyermeknevelési járulék befizetésével és a pótlék kifizetésével járó teendőket a szakmai családpénztárak látják el. Nyolc szakmai családpénztár van, amelyek a következők: I. sz. a vas-, fém- és gépiparra; II. sz. a kő-, föld-, agyag-, azbeszt-, üveg- és építőiparra; III. sz. a fa-, csont-, papír- és sokszorosító iparra; IV. sz. a bőr-, sörté-, szőr-, toll- és vegyészeti iparra; V. sz. a fonó-, szövő- és ruházati iparra; VI. sz. az élelmezési iparra; VII. sz. a bányászatra, kohászatra és közhasznú villamos üzemekre; VIII. sz. a kereskedelem- és közlekedésügyi miniszter hatáskörébe utalt ipari (kereskedelmi) szakmákra.

A szakmai pénztárak jogi személyek (1938: XXXVI. tc. 13. §). Felállításuk és igazgatásuk költségét a munkaadók viselik. Az egyes szakmai pénztárak élén az igazgatóság áll, amelynek tagjait az iparügyi miniszter az érdekelt munkaadók és munkavállalók, valamint ezeknek a körén kívülálló szakférfiak sorából egyharmad-egyharmad arányban három év tartamára nevezi ki. Az alkalmazottakat az igazgatóság meghallgatásával a miniszter nevezi ki. Ugyanő állapítja meg az ügyviteli szabályzatot.

A szakmai pénztárak működésének ellenőrzésére az Országos Ipari és Bányászati Családpénztár van hivatva, amelynek ügyvitelét állami és egyéb alkalmazottak az állami költségvetés terhére látják el. Az ügyvitel élén az igazgató áll. A 21 tagú felügyelőbizottság elnökét a kormány, tagjait az iparügyi miniszter három évre nevezi ki.

Mind az országos, mind a szakmai családpénztárak közadók és illetékek alól mentesek. A törvény megsértése több esetben kihágást alkot.

A törvény alapján felmerülő vitás ügyekben első fokon az illetékes szakmai családpénztár, másod- és végső fokon az Országos Családpénztár igazgatója jár el. [...]